משרד החינוך **מכון הנרייטה סאלד**

המזכירות הפדגוגית **המרכז לבחינות בגרות**

הפיקוח על הוראת היסטוריה

בחינוך הכללי

<u>מחוון לשאלון בהיסטוריה, לעולים חדשים, מועד חורף, תשפ"ג, 2023, מס' 022264</u>

<u>הנחיות כלליות</u>:

* **ההנחיות ל<u>מעריכים</u> במחוון זה מיועדות לבחינה במועד זה בלבד.**
שינויים יימסרו בתדריכים בעל פה ובשיחות הכוונה עם המעריכים הבכירים.
* **במחוון <u>לא</u> הובאו כל האפשרויות לתשובה נכונה, אלא רק מבחר תשובות.**
אם תלמיד השיב תשובה שאינה במחוון ואינה מוכרת למעריך, על המעריך לבדוק בספרים ולהתייעץ לפי הצורך עם מעריך בכיר. כל זאת כדי להבטיח שעל תשובות נכונות יינתן ניקוד הולם.
* **המחוון נועד בעיקר לקבוע את מספר הרכיבים הנדרש בכל סעיף כדי לתת לתלמיד את מלוא הנקודות (כמובן על פי טיב התשובה).**
* **בכל סעיף יש להקפיד על ניקוד על פי ההנחיות בכתב ועל פי ההנחיות שיימסרו בתדריכים ובבדיקה במרב"ד.**
* **אם תלמיד מילא את כל המטלות הנדרשות, אך לא הפריד בין מטלות, כפי שנדרש בשאלה, יש לקבל את התשובה, ואין להפחית נקודות.**
* **ההנחיות במחוון מנוסחות בלשון זכר, ומכוונות למעריכים ולמעריכות כאחד.**

<u>ספרי הלימוד המאושרים</u>:

<u>פרק ראשון</u>

1. י' משעול, **הלאומיות המודרנית וראשית הציונות**, היי סקול, 2011 (להלן היי סקול).
2. ק' אביאלי–טביביאן, **עידן האימה והתקווה**, מט"ח, 2001 (להלן טביביאן).
3. י' קוברסקי, **הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920**, כנרת, זמורה, דביר, 2014 (להלן כנרת).
4. מ' בר הלל, ש' ענבר, **עולם לאומי חלק א' – טיול היסטורי בשבילי הלאומיות בישראל ובעולם**, לילך, 2008 (להלן לילך).
5. ק' אביאלי–טביביאן, **מסעות בזמן – לאומיות במבחן – הלאומיות בישראל ובעמים: ראשית הדרך עד 1920**, מט"ח, 2008 (להלן מט"ח).
6. ק' אבאלי–טביביאן, **אנשים משנים מציאות, מרעיון למעשה**, מרכז זלמן שזר, 2019.
7. א' נווה, נ' ורד, **הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920**, רכס, 2008 (להלן רכס).
8. א' דומקה, ח' אורבך, צ' גולדברג, **הלאומיות – ראשית הדרך**, מרכז זלמן שזר, 2008 (להלן שזר).

<u>פרק שני</u>

1. י' משעול, **נאציזם מלחמה ושואה**, היי סקול, 2014 (להלן היי סקול 1).
2. מ' בר הלל, ש' ענבר, **נאציזם ושואה**, לילך, 2010 (להלן לילך 1).
3. ק' אביאלי–טביביאן, **מסעות בזמן – משלום למלחמה ולשואה**, מט"ח, 2009 (להלן מט"ח 1).
4. א' נווה, נ' ורד, ד' שחר, **טוטליטריות ושואה**, רכס, 2009 (להלן רכס1).
5. י' גוטמן, **טוטליטריות ושואה**, מרכז זלמן שזר, 2009 (להלן שזר 1).

<u>פרקים שלישי, רביעי</u>

1. י' משעול, **בונים מדינה יהודית ודמוקרטית במזרח התיכון**, היי סקול, 2014 (להלן היי סקול 2).
2. מ' בר הלל, ש' ענבר, **עולם לאומי ב – בונים מדינה במזרח התיכון**, לילך, 2009 (להלן לילך 2).
3. ק' אביאלי–טביביאן, **בונים מדינה במזרח התיכון**, מט"ח, 2009 (להלן מט"ח 2).
4. א' נווה, נ' ורד, ד' שחר, **הלאומיות בישראל ובעמים – בונים מדינה במזרח התיכון**, רכס, 2009 (להלן רכס 2).
5. א' דומקה, ח' אורבך, צ' גולדברג, **בונים מדינה במזרח התיכון**, מרכז זלמן שזר, 2009 (להלן שזר 2).

פרק ראשון

תקופה ראשונה: הלאומיות בישראל ובעמים – ראשית הדרך עד 1920

הנבחנים צריכים לענות על אחת מן השאלות 1–3.

1. <u>הלאומיות המודרנית</u>

א. <u>הגורמים לצמיחה של הלאומיות המודרנית</u>:

- רעיונות תנועת ההשכלה: האמונה בקִדמה, ביכולת האדם לשנות אם ייעזר בשכלו, בזכויות טבעיות שוות לכל בני האדם, בעקרון הריבונות. רעיונות אלה ערערו את הסדר הישן (מלכים, אצולה, כנסייה), חיזקו את כוחות השינוי והכשירו את הקרקע לצמיחת מנהיגות חדשה שהובילה את התנועות הלאומיות.
- רעיונות התנועה הרומנטית: כמיהה לעבר המפואר של האומה, געגועים לטבע, הערצה לדמויות נאצלות ולגיבורים מיתולוגיים. רעיונות אלה תרמו לעידוד הזהות הלאומית של בני האומה וסייעו להלהיב את ההמונים ולסחוף אותם למאבק על עתיד טוב יותר עבור בני הלאום.
- המהפכה הצרפתית: הפיצה את רעיונות תנועת ההשכלה ושימשה השראה לתנועות לאומיות אחרות.
- כיבושי נפוליאון: הפיצו את רעיונות המהפכה הצרפתית ובד בבד עוררו את הרגש הלאומי של העמים הנכבשים משום שראו בו כובש זר.
- המהפכה התעשייתית:
  - הביאה לגידול האוכלוסייה ולהגירה גדולה לערים. הגירה זו לוּותה בהתנתקות מן המסגרות המסורתיות וגרמה לתחושות של תלישות וניכור בסביבה החדשה. ההמונים מצאו בלאומיות מענה לצורך בשייכות ובסולידריות חדשה, וזו העניקה להם זהות משותפת וביטחון.
  - התפשטות ידיעת קרוא וכתוב: אִפשרה העברת מידע, שיתוף ההמונים בתנועות הלאומיות והקמת מפלגות, חוגים רעיוניים ותנועות נוער. אלה קידמו את התנועות הלאומיות בקרב ציבור מגוון.
  - התפתחות התחבורה ואמצעי התקשורת בתקופת המהפכה התעשייתית. אפשרה הפצה מהירה של רעיונות, שגרמו להמונים להצטרף לתנועות הלאומיות.
- תהליך החילון: התערערות סמכותה של הכנסייה הביאה לאובדן זהות מלכדת. הלאומיות סיפקה מענה לצורך בשייכות, בסולדריות ובזהות משותפת.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 100% מן הניקוד על הסבר <u>שני</u> גורמים לצמיחה של הלאומיות המודרנית (60%+40%).

ב. <u>מטרות של התנועות הלאומיות</u>:

- שחרור מכובש ו/או הקמת מדינה עצמאית ללאום.
- גיבוש הזהות הלאומית המשותפת לקבוצת הלאום וביסוס זהות זו בקרב בני הלאום.

<u>דרכי פעולה שבעזרתן ניסו התנועות הלאומיות להשיג את המטרות</u>:

- הקמת מדינה: מאבק עממי ומאבק צבאי נגד שליטים מקומיים או זרים לצורך השגת עצמאות; ניהול מאבק נגד כוחות מעכבים בארצם; איחוד יחידות פוליטיות נפרדות לכלל יחידה לאומית־פוליטית אחת; כריתת בריתות עם כוחות חיצוניים שיסייעו למאבק הלאומי.
- גיבוש הזהות והנחלתה: טיפוח של סמלים לאומיים ותרבות לאומית (המנון, דגל); טיפוח השפה הלאומית והפיכתה לשפה משותפת; הקניית תכנים לאומיים באמצעות הספרות ובאמצעות מחקר וכתיבה של ההיסטוריה הלאומית; הקמת מערכת חינוך לאומית; הקמת תנועות נוער.
- התארגנות: בחירת הנהגה והקמת מוסדות.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 100% מן הניקוד על הסבר מטרה <u>אחת</u> של התנועות הלאומיות שצמחו באירופה במאה ה־19, ועל הצגת דרך פעולה <u>אחת</u> שבעזרתה ניסו התנועות הלאומיות להשיג את המטרה שהוסברה (60%+40%).

2. <u>הרצל – התנועה הציונית</u>

א. <u>בעיית היהודים, על פי הספר "מדינת היהודים" שכתב הרצל:</u>

- בעיית היהודים היא בעיה לאומית והיא לא בעיה חברתית או דתית.
- קיום היהודים כ"נטע זר" בקרב עמים אחרים גורם לבעיית האנטישמיות. בעיה זו נוצרת בכל מקום שבו חיים יהודים רבים ונמשכת בכל מקום שהם מהגרים אליו.
- בעיית היהודים היא בבסיסה בעיה לאומית. היהודים כלאום אינם יכולים לחיות בקרב לאומים אחרים.

<u>פתרונה</u>:

- הקמת מדינה יהודית ריבונית, בהסכמת המעצמות, בדרך גלויה וחוקית.
- לביצוע התוכנית יוקמו שתי חברות: "אגודת היהודים" שתפעל בתחום המדיני, ו"חברת היהודים" שתפעל בתחום הכלכלי.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 100 מן הניקוד על הצגת בעיית היהודים ופתרונה על פי הספר "מדינת היהודים" שכתב הרצל (60%+40%).

ב. <u>גורמים שהביאו את הרצל להציע את תוכנית אוגנדה בקונגרס השישי:</u>

- המצב הקשה של יהודי רוסיה (פוגרום קישינב) – היה צורך בפתרון מיידי.
- התפיסה שאוגנדה היא פתרון זמני בלבד ("מקלט לילה") ולא מטרה סופית.
- הרצל חשב שאין לסרב להכרה של מעצמה גדולה כבריטניה בזכות של העם היהודי לפתרון מדיני ולהכרה בתנועה הציונית כנציגת העם היהודי.
- כישלונותיו בתחום המדיני.

<u>נימוקים נגד תוכנית אוגנדה:</u>

- בגידה ברעיון הציוני – הצעת אוגנדה מנוגדת לתוכנית בזל.
- "אין ציונות בלי ציון" – ציון היא המולדת ההיסטורית ואין להמירה בטריטוריה אחרת.
- המשאבים של התנועה הציונית יופנו למושבה היהודית באוגנדה, במקום להגשמת תוכנית בזל.
- המקלט הזמני עלול להפוך למקלט של קבע (בעיני העמים ובעיני היהודים).
- חבל ארץ שאינו ישראל לא ימשוך אליו המוני יהודים.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 50% מן הניקוד על הסבר <u>שני</u> גורמים שהביאו את הרצל להציע את תוכנית אוגנדה בקונגרס השישי (40%+10%), ועד 50% מן הניקוד על הצגת <u>שני</u> נימוקים <u>נגד</u> תוכנית אוגנדה (40%+10%).

3. <u>אישים ותרומתם לתנועה הציונית</u>

א. <u>התרומה של הברון רוטשילד</u>:

- תמך מבחינה כספית במושבות שנקלעו למשבר והציל אותן מהתמוטטות.
- קנה קרקעות ששימשו להרחבת מושבות קיימות ולהקמת מושבות חדשות.
- יצר תשתית כלכלית למושבות – הטמיע שיטות כלכליות וארגוניות חדשות במושבות, יצר ענפי חקלאות ותעשייה חדשים במושבות ושלח פקידים ויועצים.

<u>התרומה של אליעזר בן יהודה</u>:

- החיה את השפה העברית. בזכותו נהפכה העברית לשפה הלאומית המדוברת של היישוב היהודי בארץ־ישראל.

<u>פעולותיו</u>:

- פרסם מאמרים בעברית בעיתונות שהודפסה בארץ.
- השתתף בהקמת ועד הלשון העברית.
- ייסד עיתון בעברית ("הצבי").
- חידש מילים עבריות רבות.
- פרסם את המילון העברי הראשון.
- ליכד את היישוב היהודי בארץ סביב השפה המתחדשת וסביב תרבות משותפת.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 30% מן הניקוד על הסבר התרומה של הברון רוטשילד <u>או</u> של אליעזר בן יהודה לתנועה הציונית – ביסוס התשובה על <u>שתי</u> פעולות שהוא עשה (50%+20%).

ב. <u>התוכן של הצהרת בלפור</u>:

- ממשלת בריטניה רואה בעין יפה הקמת בית לאומי לעם היהודי בארץ־ישראל, ותפעל במיטב מאמציה להקל את ההגשמה של מטרה זו.
- פירוט שני התנאים.

התרומה של הצהרה זו לתנועה הציונית:

- לראשונה, מעצמה חשובה בעולם (בריטניה) הכירה ביהודים כלאום ובזכותם לבית לאומי בארץ־ישראל.
- בהצהרה התחייבה בריטניה לסייע בהקמת בית לאומי ליהודים בארץ־ישראל.
- ההצהרה הפיחה תקוות חדשות בקרב בני העם היהודי, וגרמה להם להאמין שחלום הבית הלאומי בארץ ישראל נעשה לאפשרות מעשית (לאחר שהניסיונות הקודמים של התנועה הציונית להשיג הכרה בין־לאומית נחלו כישלון).
- ההצהרה יצרה בסיס חוקי פומבי לבית לאומי ליהודים. היא הובילה במרוצת הזמן להכרה בין־לאומית בזכות היהודים לריבונות בארץ־ישראל. זכות זו אישר חבר הלאומים בטופס המנדט.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 60% מן הניקוד על הצגת התוכן של הצהרת בלפור (40%+20%), ועד 40% מן הניקוד על הסבר התרומה של הצהרה זו לתנועה הציונית.

פרק שני

תקופה שנייה: הנאציזם, מלחמת העולם השנייה והשׁואה.

הנבחנים צריכים לענות על אחת מן השאלות 4–7.

4. המשטר הנאצי בגרמניה (1933–1938)

א. פעולות שעשה היטלר בשנים 1933–1934 כדי לחזק את המשטר הנאצי בגרמניה, וכיצד הן עזרו לחיזוקו:

הוצאת "צווי חירום להגנת העם והמדינה" – ביטול חירויות הפרט.

הצתת הרייכסטאג

- יצירת אווירה של מצב חירום. אווירה זו שימשה אמתלה להוצאת צווים ותקנות שאִפשרו למשטר להפעיל טרור נגד אזרחים ולבטל את חירויות היסוד של האזרח.
- שימשה אמתלה לרדיפת הקומוניסטים (שהואשמו במעשה) ולהוצאת המפלגה הקומוניסטית אל מחוץ לחוק.
- עודדה את הכוחות השמרניים לתמוך בממשלה הנאצית.

חוק ההסמכה

- לפי החוק, הופקעה סמכות החקיקה מידי הרייכסטאג. מכאן ואילך התאפשר לממשל של היטלר לחוקק חוקים בלי אישור הרייכסטאג.
- הפיקוח על תקציב המדינה, אישור חוזרים והסכמים עם מדינות ושינויים בחוקה הועברו מסמכות בית הנבחרים לסמכות ממשלת הרייך לתקופה של ארבע שנים.
- החוק אִפשר להיטלר לחוקק חוקים המנוגדים לחוקה.

תהליך ההאחדה

- הבטחת השלטון הריכוזי של הנאצים על כל גרמניה.
- המפלגה הנאצית נהפכה למפלגה החוקית היחידה בגרמניה.

חוק הפקידות, היהודים ואנשים שנחשדו בחוסר נאמנות לנאצים הוכרחו לפנות משרות, והן אוישו בגרמנים ובתומכי המפלגה. בדרך זו התגברו האהדה לשלטון והתלות בו.

הקמת מחנה דכאו אִפשרה להרחיק מן החברה מתנגדים לנאצים ולהרתיע אחרים.

"ליל הסכינים הארוכות"

- חיסול גורמים שאיימו על יציבות השלטון של היטלר, מכיוון שדגלו במדיניות חברתית וכלכלית שונה משלו.
- הפעולה אִפשרה להיטלר להשליט מדיניות אחידה במשטר הנאצי.
- הפעולה סייעה לחזק את תמיכת הצבא והתעשיינים בהיטלר.

צעדים כלכליים – התאמת המשק הגרמני למגמת הריכוזיות של הנאצים; שיקום כלכלת גרמניה.

צעדים בתחום החינוך והתרבות – "חינוך מחדש" על פי עקרונות האידאולוגיה הנאצית, פיקוח ושליטה על מערכות החינוך, פיטורי מורים (חוק הפקידות).

בספרי הלימוד: היי סקול 1, עמ' 92–95; לילך 1, עמ' 122–125; מט"ח 1, עמ' 116–118, 123–130; רכס 1, עמ' 120–130; שזר 1, עמ' 106–110.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 60% מן הניקוד על הצגת שתי פעולות שעשה היטלר בשנים 1933-1934 כדי לחזק את המשטר הנאצי בגרמניה (40%+20%), ועד 40% מן הניקוד על הסבר כיצד כל אחת מן הפעולות שהוצגו עזרה לחזק את המשטר הנאצי בגרמניה (30%+10%).

ב. <u>עקרון האנטישמיות באידאולוגיה הנאצית</u>:

- היהודי מייצג את כל התכונות השליליות וההרסניות.
- מבוסס על אוסף של דימויים בנוגע ליהודים והאשמות כלפיהם, שהתגבשו בתקופות שונות בהיסטוריה.
- היהודי, בתכונותיו ובמראהו, הוא הניגוד המוחלט לגזע הארי.
- תכונות היהודי עוברות בתורשה ואי אפשר לשנותן.
- לחברה האנושית נשקפת סכנה מעצם קיומם של היהודים.

<u>פעולות שעשו הנאצים לקידום עיקרון זה בשנים 1935–1938</u>:

- חוקי נירנברג
- אריזציה
- תעמולה אנטישמית
- חוק השמות – הבדלת יהודים והבלטת השונות שלהם.
- "ליל הבדולח"

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 40% מן הניקוד על הסבר עקרון האנטישמיות באידאולוגיה הנאצית, ועד 60% מן הניקוד על הצגת <u>שתי</u> פעולות שעשו הנאצים לקידום עיקרון זה בשנים 1935–1938 (40%+20%).

5. <u>הגטאות</u>

א. <u>מטרות של הנאצים בהקמת הגטאות</u>:

- (מטרה מוצהרת) לנטרל את השפעתם המזיקה של היהודים (הפצת מחלות מידבקות, פגיעה בכלכלה על ידי ספסרות וניהול שוק שחור, הפצת שמועות וידיעות שיזיקו לגרמניה) באמצעות הפרדתם מן האוכלוסייה הלא־יהודית.
- ניתוק היהודים ובידודם מן העולם החיצון.
- נישול היהודים מבתיהם, ביזת רכושם וניצולם לעבודות כפייה.
- ניתוק הקשרים בין הקהילות היהודיות.
- ריכוז היהודים כשלב ביניים לפתרון בעיית היהודים.
- פיקוח יעיל על היהודים.
- השמדה עקיפה באמצעות יצירת תנאי חיים קשים ביותר.

<u>דרכי פיקוח על הגטאות</u>:

- חומות וגדרות שהקיפו את הגטו.
- הצבת משטרה: משטרה גרמנית מסביב לגטו, משטרה פולנית בשערים ובכניסות לגטו, משטרה יהודית ברחבי הגטו והפתחים שלו.
- היודנראט.
- הגסטפו (פעילות חשאית).
- גם בגטאות פתוחים היה פיקוח, והיציאה הותרה רק לאחר הצגת תעודות מזהות.

בספרי הלימוד: היי סקול 1, עמ' 186–190, 199; טביביאן, עמ' 193–195; לילך 1, עמ' 188–189, 191, 194; מט"ח 1, עמ' 193–195; רכס 1, עמ' 200–201, 211; שזר 1, עמ' 171, 174, 190–192.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 60% מן הניקוד על הסבר <u>שתי</u> מטרות של הנאצים בהקמת הגטאות (40%+20%), ועד 40% מן הניקוד על הצגת <u>שתי</u> דרכי פיקוח על הגטאות (30%+10%).

ב. <u>קשיים שהיו ליהודים בגטאות</u>:

- רעב, אבטלה, צפיפות, מחלות, בידוד מן העולם החיצון, קשיים נפשיים (אי־ודאות, חוסר אונים), המאמץ לשמור על צלם אנוש בתנאים תת־אנושיים.
- קשיים ולבטים בארגון המרד.
- דילמות של היודנראט.

<u>דרכי התמודדות עם הקשיים</u>:

- חיפוש מקורות מזון נוספים (הברחת מזון).
- הקמת מפעלים ובתי מלאכה בגטו כדי לאפשר אמצעי קיום נוספים.
- ניסיונות להמשיך לקיים מוסדות חינוך, תרבות ודת (הרצאות, הצגות, חגים ומועדים ועוד).
- הקמת מערך מפעלי עזרה הדדית לנזקקים.
- הקמת "ועדי בתים".
- פעילות במסגרת תנועות נוער.
- עיתונות מחתרתית – קשר עם העולם שמחוץ לגטו.
- מפעלי עדות ותיעוד.
- אספקת שירותים בניהול היודנראט: בתי חולים, בתי יתומים.
- ארגון מרד בגטו.
- דרכי התמודדות של היודנראט בתקופת ביצוע "הפתרון הסופי": להזהיר מאקציות, לנסות לדחות את האקציות, לשחד את הגרמנים, לשכנע שהיהודים מביאים תועלת.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 70% מן הניקוד על הצגת <u>שלושה</u> קשיים שהיו ליהודים בגטאות (40%+20%+10%), ועד 30% מן הניקוד על הסבר דרך התמודדות <u>אחת</u> עם הקשיים שהוצגו.

6. <u>"הסדר החדש", לוחמים</u>

א. <u>רעיון "הסדר החדש" שרצו הנאצים להנהיג באירופה</u>:

- סדר חברתי־כלכלי־מדיני על בסיס עקרונות האידאולוגיה הנאצית, שנועד להחליף את הסדר הקיים.
- מיון עמים לפי קריטריונים של תורת הגזע הנאצית ודירוגם: גזע האדונים –הארים; עמים הקרובים לגזע הארי; גזעים נחותים (הסלבים) שצריכים לשרת את הארים ואת הגזעים הקרובים להם.
- לצוענים וליהודים אין זכות קיום ב"סדר החדש".
- במסגרת "הסדר החדש" יש להבטיח "מרחב מחיה" לגזע הארי על חשבון גזעים אחרים, ולנצל לצורכי הרייך השלישי עמים שדורגו נחותים.

<u>צעדים שעשו הנאצים כדי לקדם את "הסדר החדש"</u>:

- העברה בכפייה של אוכלוסיות שונות (לפי קריטריונים לאומיים גזעניים) כדי לאפשר יישוב של גרמנים במקומן וכדי להבטיח "מרחב מחיה" לגזע הארי.
- כיבוש אירופה וניצול שטחי הכיבוש, ובעיקר שטחים שחיו בהם עמים שבתחתית המדרג הגזעי, על פי האידאולוגיה הנאצית:
  - * העברת מזון, מוצרי תעשייה וחומרי גלם מן הארצות הכבושות לגרמניה.
  - * הקמת מחנות עבודה והעסקת עובדי כפייה באזורים הכבושים.
  - * העברה המונית של עובדי כפייה מאזורי הכיבוש לגרמניה, כדי לפתור בעיות כלכלה ותעסוקה ולסייע בכך למאמץ המלחמתי.
- מבצע "המתת חסד" בגרמניה כדי "לטהר" ו"להשביח" את הגזע הארי.
- פגיעה בשכבות האינטליגנציה בעמים הסלביים: רצח חלק מהם ומאסרם של אחרים ושילוחם למחנות ריכוז; סגירת אוניברסיטאות וגימנסיות; פגיעה באומנות ובתרבות; נְטרול הגזעים "הנחותים" שמיועדים לשרת את הגזע הארי.
- רצח הצוענים – לצוענים אין זכות קיום ב"סדר החדש".
- צעדים כלפי היהודים: סימון, בידוד, טרור, עבודות כפייה, ריכוז בגטאות וביצוע "הפתרון הסופי" (הצעדים השונים שננקטו: בורות הירי, ועידת ואנזה, מחנות השמדה, צעדת המוות).

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 50% מן הניקוד על הסבר רעיון "הסדר החדש" שרצו הנאצים להנהיג באירופה, ועד 50% מן הניקוד על הצגת <u>שני</u> צעדים שעשו הנאצים כדי לקדם את "הסדר החדש" (30%+20%).

ב. <u>סיבות להצטרפות של לוחמים יהודים לצבאות של בעלות הברית במלחמת העולם השנייה</u>:

- פטריוטיות, הזדהות עם המדינה שחיו בה.
- בארצות מסוימות חלה חובת גיוס על כל האזרחים.
- רצון לחזק את הגאווה של היהודים במדינות אלה.
- רצון להילחם באויב של העם היהודי – הנאצים; רצון לנקום בנאצים על מה שעוללו לאחיהם היהודים.
- יצירת קשר עם היהודים בארצות הכבושות, הצלה ו/או סיוע ליהודים בארגון התקוממות נגד הנאצים.
- בקרב היהודים שהצטרפו לבריגדה – רכישת ידע / אמצעים להקמת גרעין לצבא עברי.

<u>דוגמה ללוחם יהודי בצבאות בעלות הברית</u>:

יש לכתוב את שמו, את הצבא שאליו הצטרף ולתאר את פועלו.

בספרי הלימוד: היי סקול 1, עמ' 274–280; לילך 1, עמ' 287–288; מט"ח 1, עמ' 258–259; רכס 1, עמ' 301; שזר 1, עמ' 286.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 70% מן הניקוד על הצגת <u>שתי</u> סיבות להצטרפות לוחמים יהודים לצבאות בעלות הברית במלחמת העולם השנייה (50%+20%), ועד 30% מן הניקוד על דוגמה ללוחם אחד בצבאות בעלות הברית (שמו, שם הצבא שהצטרף אליו, פועלו).

7. <u>התרחבות המלחמה והשפעתה על היהודים</u>

א. <u>גורמים לפלישה של צבא גרמניה לברית המועצות (יוני 1941)</u>:

- הבטחת "מרחב מחיה" לגזע הארי.
- מלחמת חורמה בין שתי אידאולוגיות: הנאציזם והבולשיבזם/קומוניזם. המאבק בבולשיבזם הוא הכרחי להגנה על התרבות הגרמנית, והוא תנאי הכרחי לבניית "הסדר החדש".
- מאבק בסכנת ההשתלטות של היהודים על העולם באמצעות הבולשביזם.
- ניצחון על ברית המועצות יגרום לבידודה של בריטניה והכרחי לסיום הקיפאון הצבאי במלחמה מול בריטניה ולניצחון גרמניה.

<u>כיצד השפיעה פלישה זו על מצב היהודים בשטחים שכבשו הגרמנים</u>:

- עם פלישת גרמניה לברית המועצות התחיל רצח המוני של יהודים בשטחים שנכבשו.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 70% מן הניקוד על הסבר <u>שני</u> גורמים לפלישה של צבא גרמניה לברית המועצות (יוני 1941) (50%+20%), ועד 30% מן הניקוד על הסבר כיצד השפיעה פלישה זו על מצב היהודים בשטחים שכבשו הגרמנים.

ב. <u>מטרות של המורדים בגטאות</u>:

- נקמה בגרמנים.
- השבת כבוד העם היהודי ("מוות בכבוד").
- ביטוי לרעיונות האידאולוגיים של חברי תנועת הנוער הציונית, שהאמינו שהמרד יהיה מופת ודוגמה לחברי התנועה בארץ־ישראל.
- למען "שלוש שורות בהיסטוריה".
- הגנה עצמית.

<u>קשיים של המורדים</u>:

- מחסור בנשק וקושי להשיג נשק.
- קושי להתארגן ולהתאמן באזור עירוני צפוף וסגור.
- היעדר תמיכה של עורף ציבורי מחוץ לגטאות, לא של האוכלוסייה ולא של המחתרת הפולנית.
- להנהגת המחתרת לא היה במי להיוועץ, היעדר עורף ציבורי בתוך הגטו.
- חשש מהלשנות.
- קושי בקביעת העיתוי למרד (חשש מחיסול מיידי של תושבי הגטו).

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 100% מן הניקוד על הסבר <u>שתי</u> מטרות ו<u>שני</u> קשיים של המורדים בגטאות (30%+20%)×2.

פרק שלישי

תקופה שלישית: בונים את מדינת ישראל.

הנבחנים צריכים לענות על אחת מן השאלות 8–10.

8. ההעפלה, החלטת האו"ם (כ"ט בנובמבר 1947)

א. המטרות של ההעפלה לארץ־ישראל:

- הגדלת היישוב היהודי בארץ־ישראל.
- גיוס דעת הקהל בעולם נגד מדיניות בריטניה בעניין העלייה.
- מתן מקלט לפליטי השואה.
- לעורר דעת קהל בבריטניה.

כיצד המטרות באות לידי ביטוי בקריקטורה:

- בקריקטורה באה לידי ביטוי ביקורת של דעת הקהל בעולם כלפי מדיניות ההגירה הנוקשה של בריטניה ומאבקה במעפילים פליטי השואה.

דוגמאות:

- הקריקטורה פורסמה בשער של עיתון צרפתי.
- הקריקטורה מדגישה את הפער העצום בין הצי הבריטי רב העוצמה ובין הסירה הקטנטנה שבה מעפיל אחד. מעל הסירה טסים מטוסי סיור, והיא מוקפת במשחתות שמכוונות אליה את תותחיהן.
- על המטען של המעפיל כתוב "אושוויץ". זו הפניית אצבע מאשימה כלפי בריטניה המונעת מן העקורים שחוו את מוראות השואה לעלות לארץ־ישראל ולמצוא בה מקלט.
- הכותרת העוקצנית בתחתית "כוונות בים התיכון".
- בקריקטורה באה לידי ביטוי המטרה להעניק מקלט לפליטי השואה.

דוגמה: השם "אושוויץ" על המטען של המעפיל בסירה מלמד שהוא ניצול שואה, והדגל שעל תורן הסירה ובו מגן דוד מלמד על רצונו של הניצול להגיע לארץ־ישראל.

בספרי הלימוד: הי סקול 2 עמ' 42, 66–67; לילך 2, עמ' 68–72; מט"ח 2, עמ' 79–80; רכס 2, עמ' 77–83; שזר 2, עמ' 44–48.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 60% מן הניקוד על הצגת שלוש מטרות של ההעפלה לארץ־ישראל (30%+20%+10%), על פי מה שלמד, ועד 40% מן הניקוד על הסבר כיצד אחת מן המטרות שהציג באה לידי ביטוי בקריקטורה והבאת דוגמה מן הקריקטורה.

ב. עיקרי החלטת האו"ם שהתקבלה בכ"ט בנובמבר 1947:

- סיום המנדט הבריטי על ארץ־ישראל.
- חלוקת הארץ לשתי מדינות: מדינה יהודית ומדינה ערבית.
- ירושלים תהיה אזור בין־לאומי.
- קיום איחוד כלכלי בין שתי המדינות ושיתוף פעולה ביניהן בענייני תחבורה ומקורות המים.

מה הייתה התגובה של היהודים על החלטה זו:

- קבלת ההחלטה.
- שמחה גדולה וחגיגות ברחובות.
- הנהגת היישוב ראתה בהחלטת החלוקה הכרה בין־לאומית בזכות להקים מדינה יהודית בארץ־ישראל.
- אכזבה מן ההחלטה שלא לכלול את ירושלים במדינה היהודית.

מה הייתה התגובה של הערבים:

- דחייה מוחלטת של ההחלטה.
- הכרזה כי ייאבקו בכוח לסיכול ההחלטה.
- למוחרת הכרזת האו"ם החלה מלחמת העצמאות.

בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 76, 82–83; לילך 2, עמ' 80, 82; מט"ח 2, עמ' 88–91; רכס 2, עמ' 94–100; שזר 2, עמ' 65, 69–72, 77.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 60% מן הניקוד על הצגת עיקרי החלטת האו"ם שהתקבלה בכ"ט בנובמבר 1947(40%+20%), ועד 40% מן הניקוד על התגובה של היהודים ועל התגובה של הערבים בארץ־ישראל על החלטה זו (30%+10%).

9. <u>מלחמת העצמאות</u>

א. <u>קשיים של היישוב היהודי בשלב הראשון של מלחמת העצמאות</u>:

- הצורך להתמודד עם ההתקפות היזומות של הערבים, שנערכו במקומות רבים בארץ בו־בזמן.
- הלחימה בערים המעורבות: טרור, צלפים, שיבוש של חיי היום־יום, קשיי לחימה בשטח בנוי.
- הלחימה בדרכים: התקפה על כלי רכב (שיטת השיירות גבתה מחיר כבד). ניתוק יישובים עבריים זה מזה וממרכזים עירוניים.
- ביישובים מבודדים שלא היו חלק מרצף טריטוריאלי וסביבם כפרים עוינים: מצור, התקפות ישירות.
- בירושלים: מצור – דרכים חסומות, בעיות בהובלת אספקה, התמודדות עם הלגיון הירדני.
- נפגעים רבים בפרק זמן קצר (מרס 1947).
- ניתוק קווי מים וחשמל.
- מדיניות הפינוי של הבריטים.
- מחסור בנשק.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 100% מן הניקוד על הסבר <u>שני</u> קשיים של היישוב היהודי בשלב הראשון של מלחמת העצמאות (60%+40%).

ב. <u>יתרונות שהיו למדינת ישראל בשלב השני של מלחמת העצמאות</u>:

- מוטיבציה גבוהה – מלחמת קיום.
- צה"ל פעל תחת פיקוד אחד ריכוזי ויעיל למדי, שהגדיר יעדי לחימה ברורים.
- במהלך הלחימה קיבל צה"ל משלוחי נשק מחו"ל ותגבורת בכוח אדם של עולים חדשים ומח"ל.
- יכולת גיוס גבוהה (חוק גיוס חובה, מתנדבי חו"ל, עולים חדשים).

<u>חסרונות</u>:

- הצורך להילחם בד בבד בחזיתות רבות ולפצל את הכוחות שנלחמים בחמשת הצבאות התוקפים.
- הכוחות היהודיים היו עייפים ומותשים מלחימה של כחצי שנה וסבלו מאבדות.
- הצבא הישראלי עדיין היה בשלב של התארגנות לצבא סדיר.
- מחסור במשאבים כלכליים למימון הצבא ולרכישת נשק.

<u>כיצד השפיעו תוצאות המלחמה על ערביי ארץ־ישראל</u>:

- עזיבת ערבים רבים את ארץ־ישראל בזמן המלחמה והיווצרות בעיית הפליטים (כמחצית מן הערבים שהתגוררו בארץ־ישראל המנדטורית).
- מיעוט ערבי נשאר בגבולות מדינת ישראל.
- אבֵדות רבות בנפש.
- תחושות ייאוש, אכזבה וחוסר אונים.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>:

יש לתת עד 70% מן הניקוד על הסבר יתרון <u>אחד</u> וחיסרון <u>אחד</u> שהיו למדינת ישראל בשלב השני של מלחמת העצמאות (50%+20%), ועד 30% מן הניקוד על הסבר כיצד השפיעו תוצאות המלחמה על ערביי ארץ־ישראל.

10. <u>עלייה וקליטה בשנות החמישים והשישים של המאה ה־20</u>

א. <u>קשיים שהיו למדינת ישראל בקליטת העלייה בשנות החמישים והשישים</u>:

- מדינה צעירה בשלבי היערכות ובנייה, לאחר מלחמה קשה.
- העולים הגיעו בתוך זמן קצר, ומספר הנקלטים היה גדול ממספר הקולטים.
- מחסור באמצעים כספיים.
- היעדר תשתית מתאימה למציאת פתרונות דיור לעולים.
- היעדר תשתית מתאימה למציאת פתרונות תעסוקה לעולים.
- הבדלים תרבותיים בין הקולטים ובין הנקלטים.

<u>פעולות שעשתה המדינה כדי להתמודד עם הקשיים</u>:

- מציאת פתרונות דיור זמניים, כמו מעברות, בניית שיכוני קבע בערים, הקמת חבלי התיישבות (דוגמת חבל לכיש), הקמת עיירות פיתוח.
- הנחלת השפה העברית לאוכלוסיית העולים.
- עבודות יזומות מטעם הממשלה, שמומנו מן התקציב הממשלתי.
- מדיניות ה"צנע" – הבטחת מוצרי מזון בסיסיים לפי הקצבה לכל האוכלוסייה, ותיקה כחדשה.
- היעזרות בכספי השילומים מגרמניה לשיקום כלכלי.
- החינוך כאמצעי קליטה: החלת חוק חינוך חובה, עידוד פעולות התנדבות בחינוך, הקניית סמלי הזדהות לאומיים.

בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 276, 279–285; טביביאן, עמ' 321–324; לילך 2, עמ' 221–227; מט"ח 2, עמ' 217, 221–226, 228; רכס 2, עמ' 279–289; שזר 2, עמ' 214, 224, 227–245.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 60% מן הניקוד על הצגת <u>שני</u> קשיים שהיו למדינת ישראל בקליטת העלייה בשנות החמישים והשישים (40%+20%), ועד 40% מן הניקוד על הסבר פעולה <u>אחת</u> שעשתה המדינה כדי להתמודד עם <u>אחד</u> מן הקשיים שהוצגו.

ב. <u>אירועי ואדי סאליב</u>:

יש לתאר את האירועים

<u>קשיים של העולים שהובילו לאירועים אלה</u>:

- תנאי דיור קשים (צפיפות ותשתיות דלות) שמהם סבלו כ־15 אלף עולים שחיו בוואדי סאליב, רובם יוצאי ארצות המזרח. רשויות המדינה יישבו עולים אלה בשכונה כפתרון דיור זמני.
- קשיים כלכליים: העולים הגיעו ללא משאבים כלכליים, חלקם היו זקנים וחולים. הם התקשו למצוא עבודה בתחומי העיסוק שלהם ולהשתלב בכלכלה הישראלית. רבים מתושבי השכונה היו מובטלים.
- יחס מתנשא של הממסד הוותיק ושל חלקים בחברה הישראלית כלפי העולים מארצות המזרח. יחס זה הצמיח תחושות של עוינות, חשדנות, תסכול, קיפוח ואפליה.
- התערערות מסגרות התמיכה המסורתיות: העולים נעקרו מתרבותם ומקהילותיהם ונדרשו להשתלב בחברה הישראלית שדגלה בתפיסת "כור ההיתוך".

בספרי הלימוד: לילך 2, עמ' 228–229; מט"ח 2, עמ' 226–228; רכס 2, עמ' 288–291; שזר 2, עמ' 246–247.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 60% מן הניקוד על תיאור אירועי ואדי סאליב (40%+20%), ועד 40% מן הניקוד על הסבר קושי <u>אחד</u> של העולים שהוביל לאירועים אלה.

פרק רביעי

תקופה רביעית: מדינת ישראל במזרח התיכון – סוגיות נבחרות

הנבחנים צריכים לענות על אחת מן השאלות 11–14.

11. יחס החברה הישראלית לשואה

א. היחס של החברה בישראל לשואה ולשורדי השואה עד משפט אייכמן:

- הדגשת ההיבט של הגבורה בסיפורי השואה.
- "השתקה" של סיפורי הניצולים (שלא היו גיבורי המחתרות).
- חוסר רצון וחוסר יכולת להקשיב, הדחקת העבר הטראומטי "הגלותי".
- תפיסת הניצולים כאנשים שהלכו "כצאן לטבח" — שלא ידעו להגן על עצמם (אנטיתזה ל"יהודי החדש").
- עיסוק ב"עתיד" באמצעות בניית המדינה ויצירת האתוס הציוני.

גורמים ליחס זה:

- קושי להפנים את גודל האסון והאשמה עצמית בגלל העזרה המעטה שניתנה בזמן המלחמה לניצולים.
- השפעת התפיסה של שלילת הגלות והיהודי הגלותי לעומת "האני הציוני".
- מידע מקוטע, היעדר מחקר מדעי, מיעוט עדויות פרטיות.
- השואה הייתה אחד ממקורות הלגיטימציה של המדינה (כלפי פנים וכלפי חוץ), עדות חותכת לנכונות התפיסה הציונית: שלילת הגלות ופתרון הריבוני.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 50% מן הניקוד על תיאור היחס של החברה בישראל לשואה ולשורדי השואה עד משפט אייכמן, ועד 50% מן הניקוד על הסבר שני גורמים ליחס זה (30%+20%).

ב. שינויים שחלו ביחס של החברה בישראל לשואה ולשורדי השואה בעקבות משפט אייכמן:

- מעבר הדרגתי מתפיסת הניצולים כ"צאן מובל לטבח" להכרה בערך המאבק היום־יומי של היהודים להישרדות בתקופת השואה.
- מעבר מ"השתקה" של סיפורי הניצולים (שאינם גיבורי המחתרות) להזדהות עם קורבנות השואה והתעניינות רחבה של הציבור הישראלי בהתנסות האישית, בסבל האישי ובגורל של היחיד והמשפחה בתקופה זו.
- הרחבת המחקר בכל מה שקשור בשואה והגברת פעולות ההנצחה.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 100% מן הניקוד על הסבר שני שינויים שחלו ביחס החברה בישראל לשואה בעקבות משפט אייכמן (60%+40%).

12. מלחמת ששת הימים (1967)

א. מדוע פתחה מדינת ישראל במלחמה נגד מדינות ערב ביוני 1967:

- פעולות של נאצר הפרו את הסכמי 1957: ריכוז כוחות מצריים בסיני, סגירת מצרי טיראן ופינוי כוח האו"ם מסיני.
- מלחמת התעמולה שניהל נאצר נגד ישראל והאיומים שלו להשמיד אותה הגבירו את המתיחות בין ישראל ובין מצרים.
- הסכם הגנה בין מצרים לסוריה (נובמבר 1966) ובין מצרים לירדן (מאי 1967) הגבירו את המתיחות.
- כישלון הניסיונות הדיפלומטיים להביא לסיום המשבר.
- ממשלת ישראל החליטה להנחית מכת מנע.

בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 220–222; לילך 2, עמ' 186–187; מט"ח 2, עמ' 180–184; רכס 2, עמ' 215–226; שזר 2, עמ' 171–174, 184.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 100% מן הניקוד על שני הסברים מדוע פתחה מדינת ישראל במלחמה נגד מדינות ערב ביוני 1967 (60%+40%).

ב. <u>השפעת מלחמת ששת הימים על מדינת ישראל</u>:

<u>בתחום הכלכלה</u>:

מעבר ממיתון לשגשוג כלכלי; בנייה רחבת היקף; השקעות מחוץ־לארץ.

<u>בתחום החברה</u>:

מעבר מחרדה קיומית לאופוריה; שאננות וזלזול באויב; הערצת הצבא ומנהיגי הניצחון; התעוררות הוויכוח בחברה הישראלית בנוגע לשטחים שנכבשו ובנוגע לפלסטינים; גידול ניכר בהיקף העלייה לארץ.

<u>השפעתה על מדינות ערב</u>

- אובדן שטחים: סוריה איבדה את רמת הגולן, מצרים את רצועת עזה וחצי האי סיני, ירדן את מזרח ירושלים ואת הגדה המערבית.
- פגיעה ביוקרה של מנהיגי המדינות; ירידה ביוקרתו של נאצר מנהיג העולם הערבי.
- תמורות במפלגת הבעת' בסוריה ועליית אסד לשלטון.
- דעיכת החלום על הקמת אימפריה ערבית אחת.
- מצרים ניתקה את היחסים הרשמיים עם ארצות הברית בטענה שהיא סייעה לישראל.
- הגברת התמיכה באש"ף ודרישה להקמת מדינה פלסטינית.
- ירדן קלטה 350,000 פליטים פלסטינים לשטחה, ארגוני מחבלים פעלו נגד ישראל משטחי ירדן והחל מאבק בין ירדן למחבלים.
- תחושות ההשפלה דרבנו את מצרים וסוריה לצאת למלחמה נוספת.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 100% מן הניקוד על הסבר השפעת מלחמת ששת הימים על מדינת ישראל בתחום הכלכלה ובתחום החברה ועל הסבר השפעתה על מדינות ערב (50%+30%+20%).

13. <u>מלחמת יום הכיפורים (1973)</u>

א. <u>מדוע פתחו מצרים וסוריה במלחמה נגד מדינת ישראל באוקטובר 1973</u>:

- השאיפה לשקם את כבודן בעקבות התבוסה במלחמת ששת הימים.
- להשיב לעצמן את השטחים שאיבדו במלחמות קודמות.
- יש הטוענים שמצרים ראתה במלחמה אמצעי לפתיחת תהליך מדיני שיביא לנסיגת ישראל מסיני, לאחר שנדחו יוזמותיה להסדר עם ישראל.

<u>מדוע הופתעה מדינת ישראל כאשר פרצה המלחמה</u>:

- ישראל זלזלה ביכולת הצבאית של צבאות ערב.
- כישלון מערך ההתראה: ישראל בנתה מערך מודיעין משוכלל, אך הוא לא סיפק התראה מבעוד מועד, משום שהיה שבוי בתפיסות מוטעות (הקונספציה).
- ההנחה ש"קו בר־לב" יעמוד בפני התקפה מצרית. הנחה זו הובילה לשאננות ולהתעלמות מידיעות שהזהירו מפני התקפה מתקרבת.
- המצרים הסוו את הכנותיהם למלחמה ונקטו אמצעי הטעיה כדי להסתיר את כוונותיהם.

<u>הנחיות לחלוקת הנקודות</u>

יש לתת עד 60% מן הניקוד על הסבר מדוע פתחו מצרים וסוריה במלחמה נגד מדינת ישראל באוקטובר 1973, ועד 40% מן הניקוד על הסבר מדוע הופתעה מדינת ישראל כאשר פרצה המלחמה.

ב. <u>השפעת מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל</u>:

<u>בתחום הכלכלה</u>:

- נזק עצום לכלכלה, שתרם לקיפאון ולאינפלציה במשק הישראלי.
- חרם הנפט שהטילו יצואניות הנפט הערביות לקראת סוף המלחמה, העלה את מחירו וגרם לנזקים כלכליים.
- גידול בפערים החברתיים־כלכליים.

בתחום החברה:

- התערערות תחושת הביטחון והאמונה בתפיסת הביטחון המסורתית: התערערות האמון באנשי ציבור, בצבא ובדרג הפוליטי, פיתוח ביקורת ציבורית.
- הוקמה ועדת חקירה ממלכתית (ועדת אגרנט) לבירור המחדלים שהביאו לפרוץ המלחמה. מסקנותיה התמקדו בדרג הצבאי וברמטכ"ל. כמה קצינים בכירים נאלצו להתפטר.
- תנועות מחאה הפגינו וקראו להתפטרות הממשלה.
- שינויים במפה הפוליטית: התפטרות שר הביטחון (משה דיין), ומאוחר יותר התפטרות של ממשלת גולדה מאיר. הביקורת הציבורית המתמשכת על הממשלה סללה את הדרך למהפך הפוליטי של 1977, שבעקבותיו עלתה לשלטון מפלגת הליכוד ובראשה מנחם בגין.
- הקמה של "גוש אמונים" ושל "שלום עכשיו" ופעילותן.

השפעתה על מדינות ערב:

- ההצלחות בתחילת המלחמה סייעו לסוריה ולמצרים לשקם את גאוותן הלאומית.
- עלייה ביוקרתו של סאדאת כמנהיג הבלתי מעורער של מצרים.
- השיחות על הפרדת כוחות עם תום המלחמה הובילו להסכם ביניים בין ישראל למצרים, שהיה הבסיס לתהליך של משא ומתן מדיני ביניהן בהמשך.
- מצרים חידשה את היחסים הדיפלומטיים עם ארצות הברית וקיבלה ממנה סיוע כלכלי.
- נסללה הדרך לביקור של נשיא מצרים סאדאת (1977) בישראל, לשיחות שלום ולחתימה על הסכם שלום בין ישראל למצרים (הסכמי קמפ־דיוויד).
- סוריה המשיכה לנקוט קו נוקשה כלפי ישראל, המשיכה לתמוך בארגוני מחבלים שפעלו מלבנון, אך שמרה על שקט בגבול עם ישראל.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 100% מן הניקוד על הסבר ההשפעה של מלחמת יום הכיפורים על מדינת ישראל בתחום הכלכלה ובתחום החברה ואת השפעתה על מדינות ערב (50%+30%+20%).

14. עלייה וקליטה בשלושים השנים האחרונות של המאה ה־20

א. מאילו מקומות הגיעו גלי העלייה הגדולים למדינת ישראל בשלושים השנים האחרונות של המאה ה־20

ברית המועצות, חבר העמים, אתיופיה.

סיבות לעלייה בשנים אלה:

ברית המועצות:

- המשטר בברית המועצות אִפשר איחוד משפחות (הגדלת המכסה בשנת 1965).
- התעוררות לאומית של היהודים בברית המועצות לאחר מלחמת ששת הימים.
- הגברת הלחץ על גורמי שלטון בברית המועצות הביא לשינוי במדיניות ההגירה.

חבר העמים:

- התמוטטות המשטר הקומוניסטי בברית המועצות.
- עלייה ברמת האנטישמיות במדינות חבר העמים והשאיפה למדינה מבוססת כלכלית.
- המצב הביטחוני הבלתי יציב במדינות חבר העמים.

יהודי אתיופיה:

- שינוי במדיניות של מדינת ישראל בשנת 1973, וההכרה שיהודי אתיופיה זכאים לממש את חוק השבות.
- מצבם הקשה של היהודים באתיופיה בעקבות המהפכה של 1974.

הנחיות לחלוקת נקודות:

יש לתת עד 40% מן הניקוד על הסבר מהיכן הגיעו גלי העלייה הגדולים למדינת ישראל בשלושים השנים האחרונות של המאה ה־20, ועד 60% מן הניקוד על הסבר שתי סיבות לעלייה בשנים אלה (40%+20%).

ב. תפיסת ה"רב־תרבותיות":

תפיסה הדוגלת בפלורליזם חברתי־תרבותי – מכירה בצורך בחברה מגוונת, רבת פנים, פלורליסטית. יחס שווה לכל התרבויות, כל תרבות תורמת לחברה.

ביטויים לתפיסה זו בישראל:

- הימנעות מהכוונה של עולים ליישובי קבע וביטול מדיניות פיזור האוכלוסייה – מקום המגורים של העולה נבחר על פי שיקול דעתו.
- מדיניות הקליטה הישירה: הפניית העולים ליישובים שבהם הם בחרו לחיות והענקת סל קליטה – מדיניות שמאפשרת לעולה לנהל את חייו בלי הכוונת המדינה.
- נקיטת עמדה סובלנית כלפי התרבות והלשון של העולים: פרסום דברי הסבר ברוסית ובאמהרית, שימור תרבות המוצא של העולים במקביל לתרבות הישראלית.
- ריבוי ערוצי תקשורת שפונים אל קהל ממגוון תרבויות בחברה הישראלית (ערבית; מסורתית; מזרחית; חרדית; רוסית) ונותנים ביטוי לשונות.
- מוסדות חינוך, תרבות וסיוע המעניקים שירותים במגוון שפות.
- התגבשות של גושים פוליטיים המייצגים קבוצות מוצא או קבוצות מתרבויות מגוונות ופועלים למענן.
- התפתחות של מגוון תחומי תרבות (מוזיקה, ספרות ותיאטרון) שמאפשרים ביטוי למגוון התרבותי בחברה.

בספרי הלימוד: היי סקול 2, עמ' 311; לילך 2, עמ' 240; מט"ח 2, עמ' 231, 235, 243; רכס 2, עמ' 293, 298–300; שזר 2, עמ' 229, 253–258.

הנחיות לחלוקת הנקודות

יש לתת עד 40% מן הניקוד על הסבר תפיסת ה"רב־תרבותיות", ועד 60% מן הניקוד על הצגת שני ביטויים לתפיסה זו בישראל (40%+20%).

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך